

El 6 d'agost de 2009 moria a Zagreb, on havia viscut des del seu retorn de Berlín, Žarko Muljačić. Recordar la seua vida als *Estudis Romànics* em resulta ara particularment difícil. No només perquè ho faig en tant que el més jove dels seus deixebles, si és que em puc concedir aquest títol honorífic, sinó també perquè va ser al volum XXVIII d'aquesta revista on el mestre va publicar algunes de les pàgines més importants del seu testament científic. Em referisc a l'article «Noterelle dalmatoromanze» (*Estudis Romànics*. Vol. XXVIII, p. 319-328). El segon apartat de l'article porta el títol *Contro il modello monolingüistico dello strutturalismo classico*. Muljačić, autor d'un dels manuals clàssics de la fonologia estructuralista, la cèlebre *Fonologia generale e fonologia della lingua italiana* (Bologna: Il Mulino, 1969), es disposava ara, i no era la primera vegada, a adoptar una postura crítica envers l'escola lingüística que va marcar la seua vida científica. Només amb aquest exemple ja n'hi ha prou per il·lustrar la grandesa filològica i humana del mestre Muljačić.

Va ser dins del marc de la fonologia estructuralista que l'any 1962 Žarko Muljačić va escriure la primera de les seues grandioses aportacions a la història del dalmàtic, «Dalmatski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima 14. st. Prilog ragužejskoj dijakronoj fonologiji i dalmatsko-mletačkoj konvergenciji» (*Rad JAZU*. Vol. 327, p. 237-380).¹ En aquest treball, en què analitzava la llengua dels documents del segle XIV, Muljačić aconseguí reconstruir els trets essencials del ragusà, dialecte dalmàtic de la ciutat de Dubrovnik. Encara que es va ocupar també dels àmbits de la sociolingüística romànica i de classificació de les llengües romàniques, Žarko Muljačić va ser sempre, *avant toute chose*, un dalmatista. El millor que podem fer per il·lustrar-ho és citar algunes línies d'una altra necrològica dedicada a la memòria del mestre, escrita per Johannes Kramer (*RLiR*. Vol. 73 (2009), p. 627-628):

Per la maggior parte dei romanisti il nome di Žarko Muljačić resterà per sempre congiunto con gli studi sul dalmatico, e senza esagerazione si può dire che dopo Mateo Giulio Bartoli, che nel 1906 'inventò' la lingua dalmatica, Žarko Muljačić è stato l'unico ad occuparsi per decenni in maniera seria e approfondita di questo lembo disperso della Romania. [...] Si può dire che lo studio moderno del dalmatico così come lo conosciamo non esisterebbe senza l'opera di Žarko Muljačić.

Ja en 1962 Muljačić va proporcionar els criteris per a una classificació autònoma del dalmàtic dins de la Romania («La posizione del dalmatico nella Romania», *Actes du Xe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*. Vol. III (1965), p. 1185-1194). Després d'un període dedicat a les etimologies dalmàtiques,² la classificació tipològica de les llengües romàni-

1. [Els elements dalmàtics als documents venecians de Dubrovnik del segle XIV. Una aportació a la fonologia diacrònica del ragusà i a la convergència lingüística dalmaticveneciana].

2. Citem, per exemple, els treballs següents: «Quelques reflets de *capra* dans les dialectes serbo-croates», *Verhandlungen des Zweiten internationalen Dialektologenkongress*. Vol. 2 (1968), p. 592-598; «Différentiation sémantique des reflets de *equiferus*, *equifera* dans la Romania», *Actes du XVIe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*. Vol. II/1 (1985), p. 269-273.

ques³ i la fonologia italiana,⁴ Muljačić s'adona, a partir dels anys 80 del segle xx, de la impotència dels models estructuralistes davant les qüestions de la fonologia històrica del *vegliot* (dalmàtic de l'illa de Krk). Precedit per una sèrie d'articles preparatoris, en els quals estudiava la influència eslava sobre el vocalisme dalmàtic, el seu treball «Dalmatisch/Il Dalmatico» es va presentar al gran públic romanista en el segon volum del *Lexikon der Romanistischen Linguistik* (1995). En aquest treball, Muljačić anunciava el seu nou *credo*: el vocalisme del *vegliot* de Tuone Udaina és fruit d'un contacte secular de dues llengües, dalmàtic i croat. Muljačić va postular, «almeno dal sec. ix in poi», l'existència d'un dialecte 'B', parlat pels croats bilingües, que va influir de manera decisiva en el desenvolupament fonològic del *vegliot*. Durant els anys 90 del segle xx i els pocs anys del segle xxi que li va tocar viure, Žarko Muljačić es va dedicar a escriure una nova història del dalmàtic. Amb l'article «Il gruppo linguistico illiro-romanzo» (1997),⁵ proposava una nova classificació interna del conjunt dalmatoromànic, reconeixent la seua accentuada fragmentació dialectal. Una bona part dels seus articles de tema dalmàtic s'han publicat al llibre *Das Dalmatische. Studien zu einer untergegangenen Sprache* (2000). D'una manera simbòlica, un segle d'estudis dalmàtics, que va començar amb *Das Dalmatische* de Bartoli (1906), es cloïa amb *Das Dalmatische* de Muljačić. Durant el període 2000-2009, Muljačić va dedicar tota la seua energia a la història del fonema dalmàtic /y/ i la seua trasfonematització croata,⁶ així com a la tasca d'aclarir els detalls de la biografia de l'últim dalmatòfon, Tuone Udaina. El mestre va batejar els treballs dedicats a aquest últim tema amb el títol col·lectiu d'*Antibartoliana*. Va descobrir que Bartoli havia ocultat, per motius clarament polítics, el fet que la mare de l'últim dalmatòfon fos eslava. L'article publicat al volum XXVIII d'*Estudis Romànics* va ser, en aquest sentit, la coronació de l'obra de Muljačić. Durant aquest període tampoc no va perdre de vista la discussió sobre els orígens de les llengües romàniques.⁷

La qüestió de les llengües minoritzades va ser una altra passió de Žarko Muljačić, pluralista i demòcrata convençut. Després d'haver conegut les idees de Heinz Kloss i José Joaquín Montes Giraldo, Muljačić elaborà l'anomenat *approccio relativistico* a la qüestió de la relació entre la llengua i el dialecte, aplicat en una sèrie de treballs extraordinaris sobre la classificació sociolingüística de les llengües romàniques. Em limite ací a citar només els treballs més importants: «Le lingue 'per elaborazione' (LE) a base italiana o italo-romanza in un modello socio-linguistico»;⁸ «Tipi di 'lingue in elaborazione' romanze»;⁹ «Il fenomeno *Überdachung* 'tetto', 'copertura' nella

3. «Die Klassifikation der Romanischen Sprachen». *Romanistisches Jahrbuch*. Vol. 18 (1967), p. 187-199; «Die rumänisch-dalmatische quantitative Systemdistanz (Über einige Probleme der Typologischen Klassifikation der romanischen Sprachen)». *Zeitschrift für Balkanologie*. Vol. 7 (1969/1970), p. 103-109; «La posizione del friulano nella Romania». *Atti del Congresso Internazionale di Linguistica e Tradizioni Popolari (Gorizia/Udine/Tolmezzo, 1969)* (1970), p. 393-397.

4. «Le système phonologique de l'italien contemporain. Les phonèmes italiens et leurs traits distinctifs». *Semaine d'études Genève 67. L'enseignement secondaire de demain* (1968), p. 240-251; el manual ja citat *Fonologia generale e fonologia della lingua italiana* (Bologna: Il Mulino, 1969).

5. HOLTUS, Günter / KRAMER, Johannes / SCHWEICKARD, Wolfgang (ed.) (1997): *Italica et Romanica. Festschrift für Max Pfister zum 65. Geburtstag*. Vol. 3. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, p. 60-72.

6. Sobre aquest tema, p. e.: «I contatti greco-, croato- e albanoturcolatini come fattori della 'genesì delle lingue dalmato-romanze'» (Urso, Ginapao (ed.) (2001), *Integrazione mescolanza rifiuto. Incontri di popoli, lingue e culture in Europa dall'Antichità all'Umanesimo. Atti del Convegno. Udine-Gorizia-Cividale del Friuli, 21-23 settembre 2000*. Roma: L'Erma di Bretschneider, p. 277-285; «Dalmatisch» (OKUKA, Miloš (ed.) (2002), *Wieser Enzyklopädie der europäischen Ostens*. Vol. 10. Klagenfurt: Wieser Verlag, p. 947-950).

7. Sobre aquest tema: «Et ut easdem omelias quisque aperte transferre studeat... Sulla formazione 'decentralizzata' delle prime lingue romanze» (LIEBER, Maria / HIRDT, Willi (ed.) (1997), *Kunst und Kommunikation Betrachtungen zum Medium Sprache in der Romania. Festschrift zum 60. Geburtstag von Richard Baum*. Tübingen: Stauffenburg Verlag, p. 269-277; «Areale Gliederung der Romania» (LRL. Vol. VIII (1998), p. 873-892).

8. *Quaderni d'italianistica*. Vol. 3 (1982), p. 165-174.

9. *Incontri linguistici*. Vol. 7 (1983), p. 69-79.

sociolinguística (con esempi romanzi)»;¹⁰ «Hanno i singoli diasistemi romanzi ‘emanato’ la ‘loro’ lingua standard (come di solito si legge) o hanno invece le lingue standard romanze determinato (in larga misura) a posteriori i ‘loro’ dialetti?»;¹¹ «La posizione delle lingue per elaborazione ‘romanze alpine’ all’interno di un modello sociolinguistico»;¹² «A estandarización do galego á luz de procesos análogos noutras linguas ‘minorizadas’ europeas»;¹³ «Estandarización de linguas románicas ‘baixo presión’: unha proposta tipolóxica».¹⁴ Una sèrie d’articles en croat sobre els problemes de les llengües minoritzades en l’Europa romànica han estat recollits en el llibre *Problemi manjinskih jezika u romanskim državama Europe* (2007, Rijeka: Mageda) al qual he dedicat una ressenya al volum. XXXII d’*Estudis Romànics*.

Nascut en Split el 2 d’octubre de 1922, ciutadà de Dubrovnik per casament i pels seus interessos científics, professor de la Facultat de Lletres de Zadar en el període 1956-1972, Žarko Muljačić va passar la major part de la seva vida entre les tres ciutats dàlmates: fill de la més gran i la més romana, gendre de la més rica i la més lliure, ja gran romanista a la més antiga i la més romànica. Ha sabut dedicar a la *Romània submersa* de la riba natal i al món fascinant dels contactes lingüístics romanocroats les millors pàgines de la seua incomparable obra. Però el període més fructífer de la seua carrera va ser la seva llarga estada a la Freie Universität de Berlín (1972-1997), universitat i ciutat que l’han sabut estimar més que les seues tres ciutats plegades. Des del nord llunyà continuava honorant les llengües, mortes i vives, de la seua terra, amb l’experiència amarga de qui havia pogut comprendre què volen dir les Itagues. De tornada a Croàcia, es va instal·lar a Zagreb, on continuava treballant, incapaç de no obrir nous capítols, sempre amb el seu conegut estil polèmic i erudit (*melius abundare*, deia). Va desaparèixer com l’últim de la gran triada de la romanística croata, dos anys després dels seus amics i col·legues, Vojmir Vinja (2007) i Pavao Tekavčić (2007).

Poder compartir les hores de Žarko Muljačić no significava només rebre l’honor impensable de ser deixeble d’un dels gegants de la lingüística romànica. Significava gaudir de l’atenció d’un avi que entenia els joves com només ho sap fer qui mai no ha envellit. Ser dignes d’ell és potser ara el major repte de la romanística croata.